

**ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕРОЗКРИТИХ УБИВСТВ:
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО
(ОКРЕМИЙ АСПЕКТ)**

Узагальнено існуючі підходи щодо характеристики особи потерпілого з метою оптимізації досудового розслідування нерозкритих убивств. Установлено, що особи, які характеризуються антигромадським способом життя й поведінкою легко вступають у конфлікти як із особами своєї соціальної групи, так і з особами з групи суспільно нормального способу життя. Поведінка цієї групи перед убивством, особливо з числа жертв, відрізнялася провокаційністю, яка створювала сприятливу ситуацію для злочину. Відомості про жертви, які мають такі характеристики дозволяють зробити припущення про те, що вбивство вчинила особа з такої ж соціальної групи.

Ключові слова: *досудове розслідування, убивства, характеристика особи потерпілого, антигромадський спосіб життя.*

Постановка проблеми. На початковому етапі розслідування злочину для його викриття необхідно встановити й досконально вивчити особу потерпілого. У криміналістиці існує система ознак, що відносяться до особи потерпілого, що має свою структуру. Вона включає демографічні відомості (вік, місце проживання, навчання, роботи тощо), інформацію про спосіб життя, риси вдачі, звички й схильності, зв'язки (службові, побутові, сімейні), а також характер відносин з певними людьми зі свого оточення (дружніх, неприязних, ворожих). Усі ці обставини разом і кожне окремо дозволяють змоделювати подію, що відбулася, і сформулювати певні припущення (версії).

Аналіз досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми. Вагомий внесок щодо дослідження проблем розслідування нерозкритих убивств та характеристики особи потерпілого зробили такі науковці, як Т.В. Авер'янова, Ю.П. Алєнін, Ю.М. Антонян, Т.М. Арзумянцян, Р.С. Белкін, В.І. Бояров, В.П. Бахін, І.В. Борисенко, О.Я. Баєв, О.Ю. Булулук, Л.Г. Відонов, А.І. Вінберг, О.М. Васильєв, В.К. Га-влє, В.І. Гаєнко, В.Г. Гончаренко, М.С. Гурєв, А.В. Дулов, В.А. Журавель, В.К. Звірбуль, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, А.Х. Кежоян, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, Н.І. Кліменко, В.С. Кузьмичов, І.І. Котюк, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, Г.М. Мудьогін, В.А. Образцов, М.В. Салтєвський, М.О. Сєліванов та ін.

Формування цілей. Мета цієї статті полягає в узагальненні існуючих підходів щодо характеристики особи потерпілого з метою оптимізації досудового розслідування нерозкритих убивств.

Виклад основного матеріалу. Однієї з найважливіших характеристик, що несуть інформацію, яку можна використовувати при висуненні

версій про можливе коло осіб, серед яких потрібно шукати злочинця, є спосіб життя потерпілих. Особи, які характеризуються *суспільно-нормальним способом життя* й поведінкою (активні в громадському житті, сумлінно ставляться до роботи й виконання своїх громадянських обов'язків, не зловживають спиртними напоями, шанобливі до правил суспільного життя й норм моралі), як правило, нетерпимі до антигромадського способу життя й поведінки інших людей. Ця група осіб у конфлікт звичайно вступає не з особових егоїстичних мотивів або через конфліктність рис своєї вдачі, а при захисті моральних або етичних норм, при захисті іншої людини на вулиці чи в громадських місцях. Особи цієї соціальної групи роблять зауваження лихословам на вулиці, вимагають вибачитися перед ображеним, стають на шляху хуліганів або дають притулок передбаваним хуліганам, різко засуджують п'яниць і розкрадачів на виробництві, видаляють осіб за негідну поведінку з громадських місць тощо. Вивчення кримінальних справ про вбивства осіб із суспільно-нормальним способом життя дають підстави для висновку, що майже в кожному такому випадку злочинець, зазвичай, має особові характеристики, протилежні жертвам осіб указаної групи.

Люди, які характеризуються *антигромадським способом життя й поведінкою*, як правило, легко вступають у конфлікти як із особами своєї соціальної групи, так і з особами з групи суспільно нормального способу життя. Але жертвами вбивства вони стають тільки в результаті дій собі подібних. Конфлікти між членами такої групи, зазвичай, виникають у нетверезому стані з будь-якого незначного приводу. Здебільшого через образливу нецензурну лайку, відмову пригостити спиртними напоями або дати в борг невелику суму грошей, незгоду з думками один одного, відмову виконати якусь вимогу тощо. Поведінка цієї групи перед убивством, особливо з числа жертв, майже в кожному випадку відрізнялися провокаційністю, яка створювала сприятливу ситуацію для злочину. Відомості про жертви, які мають такі характеристики дозволяють зробити припущення про те, що вбивство вчинила особа з такої ж соціальної групи.

Особами із *замкнутої* соціальної групи є люди, які об'єднуються в певні формальні чи неформальні групи за інтересами, звичками, захопленнями. У загальній і соціальній психології при вивченні людини використовується діяльнісний підхід. Він розглядається як принцип вивчення психіки людини [1; 86; 2; 9]. У повсякденному житті діяльності люди спілкуються і вступають в контакт один з одним на основі спільності інтересів, схильностей, прагнень, рівня розвитку осіб, способу життя, захоплень, професійних або виробничих інтересів. У криміналістичному аспекті важливе значення мають неформальні групи, що зорганізувалися на основі схильностей або захоплень (сумісного проведення часу,

способу життя, вікових особливостей, місця проживання тощо). Досить часто саме ці характеристики об'єднують людей у групи. Замкнутість таких соціальних груп визначається тим, що потрапити до них може особа, яка має відповідні нахили чи захоплення.

Різновидом замкнутих соціальних груп є молодіжні об'єднання за місцем проживання чи сумісного проведення часу. Наприклад, працівники правоохоронних органів досить часто стикаються з групами підлітків і молодих людей у віці до 25 років, згуртованих за місцем проживання чи місцем розваг і схильних до правопорушень. Їх об'єднує прагнення до контролю певної території (населеного пункту), а також неприязнь до груп чи окремих осіб, які проживають на іншій території. У таких соціальних групах у стосунках використовуються поняття «свій» і «чужий». Образа (явна чи уявна), нанесена «чужаком» комусь із членів групи, є сигналом для всієї групи на розправу з кривдником, яка може закінчитися вбивством із хуліганських мотивів. Особливим різновидом таких соціальних груп є злочинні організовані групи, які конфліктують між собою через сфери впливу [3].

Висновки. Представники старшого віку також об'єднуються в певні групи на основі спільності інтересів, способу життя і схильностей. Прикладом можуть бути групи-компанії, члени яких схильні до сумісного зловживання спиртними напоями (проживають в одному дворі, працюють на одному підприємстві). Соціальний зв'язок між членами неформальної групи може бути обумовлений сумісною службою у збройних силах, участю в певній спортивній секції, спортивних змаганнях, сумісного відбування кримінального покарання тощо. Відзначимо, що різниця у віці в таких групах може бути значною.

Використані джерела:

1. Балабанова Л. М. Судебная психология (вопросы определения норм и отклонений) / Л. М. Балабанова. – Донецк : Сталкер, 1998. – 432 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія : [навчальний посібник] / В. В. Бедь. – Львів : Новий світ, 2000. – 376 с.
3. Бояров В. И. Убийства, совершенные в процессе противостояния организованных преступных группировок (особенности расследования): [методическое пособие] / В. И. Бояров. – Х. : Изд-во «КримАрт», 1997. – 132 с.

Польщикова В. В. Досудебное расследование нераскрытых убийств: характеристика личности потерпевшего (отдельный аспект)

Обобщены существующие подходы относительно характеристики личности потерпевшего с целью оптимизации досудебного расследования нераскрытых убийств. Установлено, что лица, которые характеризуются антиобщественным образом жизни и поведением легко вступают в конфликты как с

лицами своєї соціальної групи, так і с людьми із групи общественно нормального образу життя. Поведення цієї групи перед убийством, особливо із числа жертв, відзначаються провокаційністю, яка створювала сприятливу ситуацію для злочину. Свідчення про жертвах, які мають такі характеристики дозволяють зробити висновок про те, що убийство здійснено особою із такої ж соціальної групи.

Ключеві слова: досудбне розслідування, убийства, характеристика личности потерпевшего, антиобщественный образ жизни.

Polschikov V. Investigation of unsolved murders: the personality characteristics of the victim (individual aspect)

It summarizes the existing approaches with respect to the personality characteristics of the victim for the purpose of optimizing the investigation of unsolved murders.

People who are characterized by antisocial lifestyle and behavior, as a rule, easily come into conflicts with individuals in their social group and with individuals from the group of normal public lifestyle. But killed they become only as a result of action similar. Conflicts between members of this group usually occur in a state of intoxication from any insignificant cause. Usually because of abusive swearing, refusing to drink alcohol or to lend small amount of money, you disagree with the views of each other, failure to perform any requirement, and the like. The behavior of the group prior to the murder, especially victims, in almost every case differed provocation, which created a favorable situation for the offense. Information about the victims who have these characteristics allow to make the assumption that the murder was committed by a person of the same social group.

Persons from a closed social group there are people who are United in some formal or informal interest groups, habits, Hobbies. In general, and social psychology in the study used activity-based approach. It is considered as the principle of studying the human psyche. In everyday life people communicate and come in contact with each other based on common interests, inclinations, aspirations, level of development of individuals, lifestyle, Hobbies, professional or industrial interests. In forensic aspect important are informal groups that are organized on the basis of aptitudes or Hobbies (group activities, lifestyle, age, place of residence and the like). Quite often these characteristics bring people together in groups. The isolation of these social groups is determined by the fact that to get to them can a person who has the corresponding inclinations or Hobbies.

A kind of closed social groups are youth associations at the place of residence or joint time. For example, law enforcement officials are often faced with groups of teenagers and young people aged up to 25 years, inclusive of the place of residence or place of entertainment, and prone to delinquency. They are United by the desire to control a certain territory (settlement), as well as dislike of groups or individuals who live in other areas. In such social groups in the relations use the terms «my» and «stranger». Resentment (real or imaginary) caused by «outsider» some of the members of the group, is the signal for the whole group on punishment of the offender that

can end in murder from hooligan promptings. A special kind of social groups are organized criminal groups, which fight among themselves for spheres of influence.

Key words: *investigation, the murder, the victim's personality characteristics, anti-social lifestyle.*

УДК 343.98.067

О.І. Ревенко

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ

Статтю присвячено дослідженню особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики незаконного видобування вугілля. Запропоновано класифікацію, визначено ознаки та структура злочинних груп, створених для незаконного видобування вугілля, а також проаналізовано суб'єктно-особистісні властивості їх учасників. Розкрито значення участі кожного з учасників злочинної групи в незаконному видобуванні вугілля. Визначено їх важливість для організації розслідування даного різновиду злочинів.

Ключові слова: *методика розслідування, екологічні злочини, особа злочинця, злочинна група, ознаки особи злочинця, незаконне видобування вугілля.*

Постановка проблеми. Одним із основних і надзвичайно важливих структурних елементів криміналістичної характеристики злочину є особа злочинця. Вивченню особи, яка вчинила злочин, приділяли увагу науковці різних галузей знань: соціологи, кримінологи, криміналісти, спеціалісти у сфері кримінального права, кримінального процесу та інші. У криміналістичному значенні «особа злочинця» – це система узагальнених ознак, що охоплює дані демографічного характеру, деякі моральні властивості та психологічні особливості, які відрізняють конкретну особу від усіх інших [1, с. 182]. Вивчення особи злочинця має важливе значення для висунення та перевірки слідчих версій про причетність до розслідуваного злочину конкретної особи, її розшуку та ідентифікації, для тактично правильної організації проведення окремих слідчих (розшукових) дій і оперативного-розшукових заходів, установлення всіх співучасників злочину, а також інших його обставин [2, с. 35–36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особи злочинця займалися такі науковці, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Іщенко, В.К. Лисиченко, Г.А. Матусовський, А.Р. Ратінов, М.В. Салтєвський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Питанням, пов'язаним із дослідженням особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики екологічних злочинів, приділяли увагу С.О. Книженко, В.О. Коновалова, Н.В. Нетеса, О.В. Одерій, А.О. Паламарчук, М.В. Перебитюк та ін. Однак особам, які незаконно видобувають вугілля або причетні до вчинення цього злочину, належної уваги в спеціальній літературі приділено не було, що свідчить про складність і багатогран-